

CUM MĂSURAU STRĂMOȘII (TEMATICĂ DE EXPOZIȚIE)

Varvara M. MĂNEANU

În evoluția sa omenirea a găsit și în timp a perfecționat modalități de măsurarea spațiului, timpului, diferitelor substanțe și materii, ceea ce a contribuit la optimizarea relațiilor economice, interumane, cât și la stabilirea unui raport mai avantajos pentru om cu mediul înconjurător. Românii, până la 1 ianuarie 1866, când s-a introdus sistemul metric, au utilizat aproape 100 de unități de măsurat, exceptând pe cele de timp. Cunoașterea acestora aduce contribuții de seamă și precizări pentru înțelegerea relațiilor agrare, economice și comerciale din trecut. Acest subiect interesant și complex a fost reluat prin mijloace specifice, într-o expoziție temporară la Muzeul Regiunii Porților de Fier, intitulată „Cum măsurau strămoșii” (ianuarie 2000), care și-a propus să reamintească vizitatorului ce parcurge expoziția unele elemente de metrică medievală, caracterul aproximativ al acesteia, momentul introducerii sistemului metric de către Al. Ioan Cuza, la 1 ianuarie 1866, ceea ce confirmă receptivitatea românilor față de modelul european modern. De asemenea, se evidențiază și un aspect al modului practic de funcționare a economiei țărănești tradiționale, unde obiectele au un caracter multifuncțional. Astfel, recipientele de măsurat erau utilizate și pentru cărat sau păstrat diferite materii (banița, cofa, găleată). Pe lângă acest tip de măsurători și măsuri, utilizat în general, cei interesați de aspecte ce privesc particularități mani-festate în cadrul civilizației românești vor găsi evidențiate câteva măsuri cu caracter profesional, particular, având deci un câmp de utilizare mai îngust.

În ansamblu, expoziția, prin exponatele utilizate, evidențiază complexitatea patrimoniului muzeal, o parte fiind constituit de specialiștii instituției de-a lungul timpului, la care s-a alăturat prin asimilare patrimoniul Muzeului Dr. C. I. Istrati* (ce a funcționat în Turnu-Severin din 1924 până prin anii 1950) și numeroasele donații ale cetățenilor. Cu această ocazie, s-a putut valorifica expozițional donația Eleonora Dondesi, constituită de o serie de măsuri utilizate după introducerea sistemului metric, cât și donația Ion Coricovac.

Afișul expoziției.

DESFĂȘURAREA EXPOZIȚIEI

Panou 1.

Afiș expoziție. Muzeul Regiunii
Porților de Fier

Secția Artă Populară
CUM MĂSURAU STRĂMOȘII

Panou 2.

FOTOGRAFII:

- imagine dintr-o piață romană
- măsurarea, cântărirea cerealelor la romani
- cântare utilizate în antichitate (similare cu unele modele utilizate până în sec. XX)
- măsurarea produselor cu o balanță, la greci în antichitate.

TEXT: Românii, fiind un popor a cărui ramură economică era agricultura și strâns legată de aceasta creșterea animalelor, aceștia au folosit intens măsurile de lungime, suprafață și capacitate, rezultat firesc al ocupațiilor sale de bază.

Panou 3.

TEXT: Elemente empirice ale unor posibilități de măsurarea lungimii, capacității, volumului au apărut din antichitate. Astfel, în lumea greco-romană, la civilizațiile orientale și mediteraneene, cât și pe teritoriul țării noastre, au existat unități de măsură exprimate prin elemente ale corpului omenesc (cotul, palma, degetul, pasul).

FOTO: imaginea unui țaran care măsoară lungimea cu pasul.

TEXT: PASUL este cea mai veche măsură de lungime, fiind moștenită de la romani lat. passus) și este egală cu distanța dintre picioare, în timpul mersului obișnuit.

TEXT: Pasul de a lungul timpului a variat ca mărime. în secolul XVIII, în Moldova, pasul avea 4 palme. La începutul sec. XIX, pe la 1811, pasul în toată țara era considerat ca având 6 palme.

TEXT: în măsură modernă pasul de patru palme era egal cu o jumătate de stânjen și avea aproximativ 1 metru.

Vitrina 4.

TEXT: Distanțele mari se măsurau cu:

- ceasul
- poșta
- mila
- leghea

TEXT: în secolele XVIII - XIX distanțele mari se socoteau în „ceasuri de mers”, sau în „poște”.

FOTO:

- stație de poștă (sec. XIX)
- poștalion
- casa poștelor
- plecarea unei căruțe de poștă
- Diligența poștală în goana cailor

TEXT: Palma de origine latină în secolul al XVII a devenit submultiplu stânjenului și se folosea la măsuratul distanțelor mici - adâncimea gropilor, lungimea scândurilor - și era egală cu distanța dintre vârful degetului mare și al celui mic, când palma era deschisă la maxim, de aceea varia de la om la om.

ETICHETĂ: Palmă confecționată din metal utilizată pentru diferite măsurători în Moldova.

TEXT: Pentru a se indica autenticitatea instrumentului de măsurat, acesta era marcat în diverse moduri.

TEXT: Instrumentele de măsurat în Moldova aveau drept marcă de autenticitate capul de bour.

EXPONAT - Palmă moldovenească (fondul Dr. C. I. Istrati) - instrument de măsurat.

DESEN - detaliu, instrument de măsurat - marca de autenticitate a instrumentului de măsurat - capul de bour.

FOTO: Boierul Iordache Golescu

TEXT: Boierul Iordache Golescu definește cotul folosit la noi ca unitatea ce „măsura distanța din cotul mâinii până în degete”.

DESEN: reprezentarea a diferite coturi utilizate în Europa și țările Române.

FOTO: tipuri de coturi românești.

REPREZENTARE GRAFICĂ:

- Cot roman = 0,44 cm.
- Cot Egiptean = 0,52 cm
- Cot Polonez = 0,59 cm.
- Cot Ceh = 0,59 cm
- Cot Rusesc = 0,53 cm.
- Cot Transilvănean = 0,62 cm.
- Cot țara Românească = 0,66 cm

TEXT: Despre mărimea stânjenului folosit de români aflăm din documente. După anul 1678, când Domnitorul șerban Cantacuzino stabilește măsura stânjenului 1,962 m, acesta este numit și Stânjenul lui Șerban Vodă.

TEXT: Stânjenul, purtând numiri diferite, a fost o măsură folosită de mai multe popoare din Europa în Evul Mediu, el fiind la origine înălțimea medie a omului cu mâna dreaptă ridicată în sus, adică aproximativ 2m.

TEXT: Pentru ca mărimea stânjenului său să rămână urmașilor într-o formă care să nu poată permite

modificări, șerban Cantacuzino a pus să se facă coloanele porticului de la Ctitoria sa mănăstirea Cotroceni din București de un stânjen, adică de 1,962 m.

FOTO: Ctitoria de la Cotroceni.

FOTO: șerban Cantacuzino.
TEXT: Ca unitate de măsură, țărani obișnuiau să păstreze lungimea stânjenului crestată pe coada sapei, oticului, plugului sau talpa casei, pentru a-l avea la îndemână.

FOTO: C. Brâncoveanu

TEXT: C. Brâncoveanu a făcut și el un stânjen mai mare cu patru degete decât al predecesorului său șerban Cantacuzino, în măsură modernă de 2,02 m., care a fost folosit mai ales în Oltenia.

TEXT: Locul unde se păstra „etalonul” stânjenului pentru toți locuitorii era biserica.

Vitrina 5.

TEXT: în târgurile tradiționale se utilizau modalități de măsurarea produselor, ce timp îndelungat, până la generalizarea sistemului metric, au avut un caracter relativ.

Acestea erau: ocale, oboroace sau alte recipiente, confecționate uneori în gospodărie și care prezentau mici diferențe de la o zonă la alta.

Baniță și oboroc
foto Constantin
Para

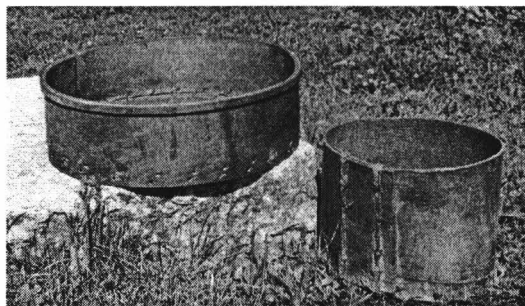

FOTO:

- Imagini din târgurile românești
- Vânzătoare ambulantă de lapte „cu bărdaca”.

EXPONATE: serii de vase utilizate pentru măsurarea produselor: mertic, căpete, bărdacă

TEXT: Mertic - vas de lemn pentru măsurat cereale, făina la moară a cărui capacitate a variat între 1-16 Kg.

TEXT: Bărdac - vas de lemn de o oca, care se întrebuițează ca unitate de măsură pentru lichide.

Vitrina 6.

FOTO:

- vânzători de untdelemn „cu măsura” în antichitate
- vânzător ambulant de oțet cu ocaua
- vânzător de bragă cu bărdaca
- vânzătoare ambulantă de lapte

EXPONATE: Vas de lemn pentru cărat produse lichide, bragă, oțet, lapte bătut și măsură pentru comercializarea produselor.

Vitrina 7.

TEXT: Pentru a moderniza comerțul, Al.Ioan Cuza a impus obligativitatea folosirii instrumentelor de măsură etalonate, în folclor existând multe legende despre acest aspect.

EXPONATE:

- ocalele lui Cuza (fond Dr. C. I. Istrati)
- măsurile folosite în a doua parte a secolului al XIX-lea
- măsurile (XIX-XX) ce indică litra și submultiplii ei.

TEXT: Litra, măsură de capacitate de 1/4 litru. (donația Eleonora Dondesi)

TEXT: legenda „Când ii fi Vodă,,

FOTO: Al. Ioan Cuza **DESEN:** Al Ioan Cuza urmărind dacă în târguri se utilizează măsurile standard și corectitudinea comercianților.

TEXT: în general, măsurile s-au confecționat din metal, dar s-au utilizat mai rar și cele din lut sau lemn.

EXPONATE: Măsurile de aproximativ 1 oca din ceramică.

TEXT: în târgurile de altădată, fiecare casă își avea lăptarul ei. Laptele se lăsa pe datorie, contabilizându-se pe pervazul ușii cu semne convenționale: un cerc pentru o oca, o linie pentru o litră, un cerc mai mare cu o cruce înscrisă în goul lui pentru o vadră.

Vitrina 8.

TEXT: în vechiul sistem de măsurile din țările Române, Banița cuprindea 20 de ocale. I se mai spunea:

- dimirlicie (Moldova)
- măsură (Banat)
- Ferdelă (Transilvania)

EXPONAT:

- Banița confecționată în Oltenia.

TEXT: în documentele istorice, termenul de banița apare spre sfârșitul sec. XV și desemna vasul „văscălie” cu fund de scânduri, înalt de 15-20 cm., având formă de cilindru cu un diametru de 40-50 cm.

TEXT: Cu deosebire în Oltenia, în vestul și nordul Munteniei, banița servea nu numai ca unitate de măsură, dar și ca recipient în care se transportau (în special de către femei, pe cap) diferite produse. Reproducere după stampă de epocă ce ilustrează căratul cu banița.

Vitrinele 9-10.

FOTO: imagini din târguri, unde produsele se măsoară cu ajutorul cântarului.

FOTO: imagini cu utilizarea balanței.

EXPONAT:

- Cântar
- balanță mare
- balanța mică
- greutăți utilizate la cântărire

FOTO: imagini ale diferitelor tipuri de greutăți utilizate la cântărire în Transilvania.

EXPONATE: greutăți de 1,5 - 10 oca.

FOTO: Adeverință care atestă corectitudinea balanței.

Vitrina 11.

FOTO:

- imagini de la stână
- cântar utilizat la stână
- cumpănă utilizată la stână

TEXT: Găleată, vas din lemn pentru măsurat, care în județul Mehedinți avea 12 ocale.

EXPONAT: Găleată și cupă utilizate la stână.

REPREZENTAREA GRAFICĂ:
măsuratul produselor la stână.

TEXT: în unele zone, precum Munții Rodnei, Bucovina, Maramureș, Călimani, la stânele la care cantitatea de produse ce trebuie să o primească stăpânul de la oile sale era stabilită în funcție de cantitatea de lapte pe care o dădeau propriile oi, la măsuratul laptelui după sosirea la stână, laptele se măsoara cu țancul, sau se cântărea.

EXPONATE: vase pentru măsuratul laptelui la stână.

TEXT: țancul era o tijă de lemn asemănătoare cu un răboj. Acesta pus în găleata în care se aduna laptele de la oile fiecăruia ce participa la stână, se cresta la nivelul la care se ridica laptele în găleată. țancul prezenta atâtea creștături câți participanți la stână erau. Greutatea cantității de lapte ce se aduna de la un participant la stână devenea unitate de măsură pentru a primi toamna produsele ce i se cuveneau.

Vitrinele 12,13.

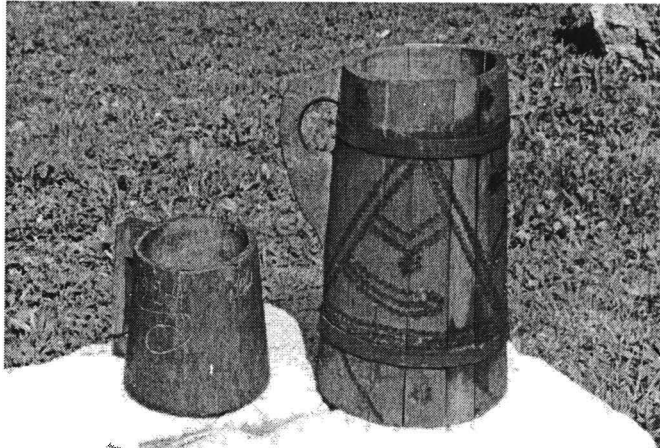
TEXT: Practicarea unor anumite meșteșuguri, precum olăritul sau văsăritul, a dus la crearea unor măsuri cu caracter specific, profesional.

TEXT: Olarii folosesc, spre exemplu, o unitate de măsură a lutului ce urmează să fie modelat, numit „cap”, existând în practica meșteșugului și diviziuni ale capului.

FOTO: reprezentarea grafică a măsurii „capului”, de lut utilizată de olari (după Barbu Slătineanu).

EXPONATE: oale de ceramică denumite după cantitatea de lut utilizată „de 1 la cap”

Oca din lemn
(datata 1927)
și cofă
foto Constantin
Para

TEXT: Cap, un boț mare de pământ cuprins între două palme, evaluat după ochi și greutate de către olari. Ochiul și mâna sunt atât de bine formate de experiența îndelungată a practicării meșteșugului de atâtea generații încât variațiile în stabilirea de către olari a „capetelor” pe care le au de modelat devin ne semnificative.

TEXT: Vāsarii confecționau anumite tipuri de vase numai tipuri de vase numai de anumite capacități. Astfel, fuciile se făceau astfel ca să cuprindă între 8 și 15 l.

TEXT: Vasele folosite ca māsuri erau frecvent confecționate din lemn de meșter dogari, vāsari și îndeplineau în economia gospodărie țărănești funcții multiple recipiente de māsurat, în același timp erau utilizate și pentru depozitat sau transportat).

TEXT: Ciubārarii și vāsarii utilizează un termen special, Chișița, ce desemna aprecierea cantității de vase pe care o realizau sau pe care urmau să o valorifice la târg. O chișiță era formată din 12-14 vase, dispuse unul în altul. FOTO: imagine ce reprezintă căratul chișițelor pe cai în vederea valorificării în sate sau la târg.

TEXT: Vārari de la carieră până la car, unde încărcau piatra spartă, o cărau cu spinarea. O încărcătură luată odată în spate se numește sarcină. De obicei,

vārarii știau că la un cuptor de 750 kg. de var intră 30-35 de *sarcini*.

Vitrina 14.

FOTO: truse pentru cântărit galbeni.

EXPONAT: cântar pentru cântărit galbeni. (fond Dr. C. I. Istrati)

EXPONAT: vas pentru māsurat substanțe farmaceutice (donația Corincovac)

*Mai pe larg despre evoluția Colecției Maria Istrati - Capșa, devenită mai târziu Muzeul Dr. C. Istrati vezi Varvara M. Măneanu „O instituție culturală din trecutul Severinului - Muzeul Dr. C. Istrati” (cu o bibliografie pe temă) în „Porțile de Fier, Revistă a Societății Naționale de Științe Istorice din România”, an I, nr.1, 1996, Pavel Ciobanu și Mite Măneanu, „Viața cultural artistică a Mehedințului în perioada interbelică”, în „Mehedințim - Istorie și Cultură”, vol II, 1980, Drobeta Tr-Severin, p.420., Constantin Juan Petroi, „Ceramica ornamentală moldovenească în colecția Muzeului Regiunii Porților de Fier”, în Drobeta, V, Tr-Severin, 1982, p.125., Varvara M. Măneanu, „Muzeele Severinului de-a lungul timpului”, în „Porțile de Fier. Revistă de istorie și cultură”, an IV, nr.1, 2000, p.3.

ABSTRACT

The author presented a temporary exhibition of the Museum Porțile de Fier, called “How did our ancestors measure”. The purpose of this exhibition was for the

public to remember the ways of measuring in the Middle Ages as well as the metric system established by the Romanian ruler Al. Ioan Cuza, in 1st January 1866.